

Uppsala Universitet
Juridiska institutionen
Terminskurs 2
Vt 2002
Evelina Englund

Dominik Zimmermann
820729-4359
Seminariegrupp: 12
Basgrupp: B
PM nr: 2

Gåvolöfte i svensk rätt

1 Introducerande översikt

I syfte att åstadkomma en grundläggande indelning av de olika avtalstyperna som präglar obligationsrätten, har man sökt skapa en systematik vilken beror på särpräglade avtalsfakta.¹ Denna disposition och begreppsbildning, som till sin art är konsekvent men som löpande utvidgas med nya rättsområden, uppmärksammar bl.a. avtal vilka blir bindande först genom tradition av föremålet för avtalet.² Att s.k. realavtal fordrar en bestämd prestation och sålunda inte ställer krav på ömsesidiga viljeförklaringar, är incitament för att skilja dessa rättsliga tillstånd från sådana som baseras på allmänna avtalsrättsliga principer. Mot bakgrund av att realavtalen huvudsakligen företräds av benefika rättshandlingar – d.v.s. rättshandlingar där mottagaren för naturaprestationen inte förväntas lämna något vederlag – måste frågan ställas om vilken betydelse en ensidig viljeförklaring har och när avgivaren av viljeförklaringen är bunden vid denna.

2 Gåvolöfte i svensk rätt

Den inom civilrätten allmänt vedertagna principen att skildra rättsförhållanden med hjälp av begreppsparet *rättighet* och *förpliktelse*, förefaller vara vansklig vid en rättsvetenskaplig avgränsning av institutet benefik rättshandling. Avtal om benefik överlåtelse av lös egendom ingås väsentligen utan iakttagande av något formkrav.³ Anledningen till detta är att gåva, betraktad som alternativ kontraktstyp till köp (eller byte), intar en från omsättningssynpunkt tämligen inskränkt roll. Av central betydelse vid en rättslig beskrivning av dylika benefika partsförhållanden torde därför istället vara gåvogivarens rättshandlingsavsikt. Denna skall komma till uttryck i en till gåvotagaren riktad – företrädesvis muntlig – utfästelse. Emellertid kan en sådan utfästelse, av pragmatiska skäl, svårigen solitärt utgöra ett fullvärdigt substitut för konkreta och påvisbara viljeförklaringar; d.v.s. samma rättsliga belägenhet som formkravet ger upphov till, torde ej upp-

¹ Adlercreutz, A, Avtalsrätt I, s. 129.

² A.a. s. 47.

nås.⁴ I svensk rätt har denna problematik behandlats av lagen (1936:83) angående vissa utfästelser om gåva. Som allmängiltig princip framkommer av lagen, att utfästelse om gåva av lös egendom inte är bindande; se dess 1 §. Huvudregeln grundas på rättspolitiska överväganden, som eftersträvar att uppmärksamma skyddsbehovet för den som avgivit ett gåvolöfte.⁵ Vad som varit åsyftat med regeln har sålunda varit att underkasta gåvoutfästelser, vilka enbart låter sig föras tillbaka på gåvogivarens inre avsikt (*animus donandi*), den begränsningen att de ej är bindande.

Att gåvotagaren sålunda inte på något sätt kan binda gåvogivaren enbart vid den sistnämndes gåvolöfte, följer av att gåvotagaren inte har bidragit till det uppkomna partsförhållandet. Skulle så vara fallet, vore valet av en benefik rättshandling parterna emellan tämligen olämplig. Dylika sakförhållanden vittnar istället om samstämmiga viljeförklaringar, för vilka konsensualavtalet måste vara lämpligare. Därför kan presumeras, att bevisbördan för att en utfästelse om gåva avgivits, saknar rättslig relevans. Vidare skulle avsevärt obilliga resultat uppnås då initiativtagarens bundenhet vid gåvorättshandlingen, var beroende av hur motparten uppfattat hans vilja; ehuru detta är karakteristiskt för flertalet onerösa avtalsformer.⁶ Gåvorättshandlingar utgör av detta skäl, exempel på avsteg från tillitsprincipen; något som förringar gåvolöftets roll i egenskap av bindande viljeförklaring.⁷ Mot bakgrund av det anförda kan slutas att huvudregeln, att inte tillmäta utfästelse om gåva någon bindande effekt, har en starkt legitimerande verkan.

Emellertid är slutsatsen som kan dras av huvudregeln i 1 § första stycket gåvolagen, inte ovedersäglig. Begreppet *utfästelse* har, med den innebörd som begagnats ovan, i synnerhet hänfört sig till ett från givaren utgående icke bindande löfte, som gåvotagaren tagit del av. Likväl finns ett behov av en dispositiv möjlighet för gåvogivaren, att i samband med att utfästelse lämnas, binda sig vid detta löfte.⁸ Av den orsaken framgår av 1 § första stycket gåvolagen, att

³ Andra benefika avtalstyper, såväl som gåva av fast egendom, ligger utanför ramarna för denna framställning.

⁴ Adlercreutz, A, Avtalsrätt I, s. 129 f.

⁵ Hellner, J, Speciell avtalsrätt II, Kontraktsrätt, 1 häftet. Särskilda avtal, s. 238 f.

⁶ Adlercreutz, A, Avtalsrätt I, s. 261 f.

⁷ A.a. s. 35.

⁸ Se nästa stycke nedan.

överlämnade av utfästelse i skuldebrev eller annan urkund, såväl som offentliggörande av utfästelsen, medför bundenhet. Beaktas bör, att en klar skillnad mellan sådan bundenhet och bundenheten som följer av gåvans fullbordande, föreligger. Fullbordas gåvan, genom att prestationen som varit föremål för utfästelsen uppfylls, uppstår en definitiv bundenhet för givaren. Denne kan sålunda inte längre frånga utfästelsen, såvida inte själva gåvorättshandlingen låter sig anfäktas på allmänna ogiltighetsgrunder.⁹ Att fullbordandet sålunda åtföljs av en definitiv bundenhet för givaren, innebär att gåvolöftets rättsliga innebörd i detta sammanhang, blir sekundärt.

Följer bundenheten däremot av att gåvoutfästelsen skett i särskild form d.v.s. enligt undantagen i 1 § första stycket gåvolagen, betraktas bundenheten allenast som preliminär. Anledningen är, att bundenheten i detta fall grundar sig på formen i vilken *gåvolöftet* givits, och inte på fullbordandet av naturaprestationen. Då benefika rättshandlingar i allmänhet räknas som tillhörande kategorin realavtal, är tidpunkten för fullbordandet av naturaprestationen, av väsentlig betydelse för huruvida givaren är bunden vid sin utfästelse eller ej.¹⁰ Gåvolöfte som ges i särskild form, framstår av detta skäl blott som ett funktionellt förstadium som binder givaren – dock inte definitivt (jfr med frågeställningen i inledningen). Lagstiftaren har därför ansett det rimligt, att gåvogivaren under vissa omständigheter skall kunna frigöra sig från en bindande utfästelse, om gåvan inte är fullbordat (se härom 1 § andra stycket och 5 § gåvolagen). Följaktligen har gåvogivarens skyddsbehov inverkat även vid utformningen av undantagsreglerna.

3 Avslutande kommentar

En framställning av gåvolöftets ställning i svensk rätt, förutsätter ett rättspolitiskt betraktelsesätt, liksom en förståelse av den benefika realavtalstypen. Av denna begreppsbildning följer att de sakrättsliga, men framförallt de obligationsrättsliga verkningarna inte inträder före fullbordandet av en utfästelse. Emellertid har även själva utfästelsen en rättslig betydelse, ehuru denna är – då fullbordad av en utfäst

⁹ Hellner, J, Speciell avtalsrätt II, Kontraktsrätt, 1 häftet. Särskilda avtal, s. 244.

¹⁰ Se ovan vid not 2.

prestation kvarstår – inskränkt i väsentligt avseende. Löfte om gåva, är i hög grad ett incitament för en ensidig partsbindning och kan av den anledningen under vissa omständigheter äga bestämda bindande egenskaper. Dessa måste ses mot bakgrund av det skyddsbehov som gåvogivaren åtnjuter till följd av att hans utfästelse är självvald och benefik. Härav följer att gåvolöftets rättsliga innebörd även präglas av att tillitsprincipen inte äger någon tillämpning på gåvorättshandlingar; d.v.s. gåvotagarens intryck av gåvogivarens avsikt, är i princip irrelevant. Sammanfattningsvis måste fastställas, att gåvolöftets allmänna roll kan föras tillbaka på spørgsmålet om huruvida, och i vilken utsträckning, givaren är (eller borde vara) bunden av sin utfästelse.